

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Εξετάσεις 2013

Επιμέλεια:
Ομάδα Φιλολόγων της
Ωθησης

Παρασκευή, 24 Μαΐου 2013
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων όρων:

- α. Πολιτοφυλακή της Κρήτης
- β. Κοινωνιολογική Εταιρεία
- γ. Συνθήκη του Νεϊγύ

Μονάδες 15

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

α. Πολιτοφυλακή της Κρήτης (σχολικό, σελ. 215, 216): Σύμφωνα με τη νέα ρύθμιση του Κρητικού Ζητήματος στην οποία κατέληξαν μετά από μακρότατες διαβουλεύσεις ο Ελευθέριος Βενιζέλος και η ελληνική κυβέρνηση με τις Μεγάλες Δυνάμεις, κατέληξαν στην ίδρυση Κρητικής Πολιτοφυλακής, με Έλληνες αξιωματικούς που προηγουμένως θα παραιτούνταν από τον ελληνικό στρατό. Όταν αργότερα, το 1906 ξεκίνησε η περίοδος αρμοστείας του Αλέξανδρου Ζαΐμη, το πιο σημαντικό έργο της ήταν η οργάνωση της Πολιτοφυλακής (1907), που εξελίχθηκε σε αξιόλογη δύναμη, όπως φάνηκε αργότερα στους βαλκανικούς πολέμους 1912-1913.

β. Κοινωνιολογική Εταιρεία (σχολικό, σελ. 93): Η σοβαρότερη από όλες τις αριστερές ομάδες ήταν η Κοινωνιολογική Εταιρεία, η οποία ξεκίνησε από μερικούς διανοούμενους ως αριστερός μεταρρυθμιστικός σύνδεσμος, με στόχο να προπαγανδίσει πολιτικές θέσεις και να ιδρύσει κόμμα. Επιζητούσε για όλα τα μέλη της κοινωνίας ισότητα ευκαιριών, κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής και διανομή των αγαθών ανάλογα με τις ανάγκες του καθενός, πράγμα που θα μπορούσε να υλοποιηθεί με τη σταδιακή αναμόρφωση της οικονομίας και τη συνταγματική μεταβολή. Για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι έπρεπε οι εργάτες να οργανωθούν σε επαγγελματικές ενώσεις και να ιδρύσουν κόμμα. Πρώτη φορά εμφανίστηκε η «Κοινωνιολογική Εταιρεία» στις εκλογές της 8^{ης} Αυγούστου 1910.

γ. Συνθήκη του Νεϊγύ (σχολικό, σελ. 140): Το Νοέμβριο του 1919 υπογράφηκε η συνθήκη του Νεϊγύ, που προέβλεπε την παραχώρηση της Δυτικής Θράκης από τη Βουλγαρία στην Ελλάδα. Στη συνθήκη ήταν συνημμένο το «Σύμφωνο περί αμοιβαίας μεταναστεύσεως μεταξύ Ελλάδος και Βουλγαρίας». Με βάση αυτό, αναχώρησαν από την Ελλάδα περίπου 50.000 Βούλγαροι και από τη Βουλγαρία περίπου 30.000 Έλληνες (περίπου 20.000 ακόμη Έλληνες είχαν μεταναστεύσει πριν από την υπογραφή της συνθήκης).

ΘΕΜΑ Α2

Να συνδυάσετε τα ονόματα των προσωπικοτήτων με τα αξιώματα, τα οποία αυτές κατείχαν, αντιστοιχίζοντας κάθε φορά ένα γράμμα της πρώτης στήλης με έναν αριθμό της δεύτερης στήλης (Περισσεύουν δύο ονόματα).

ΣΤΗΛΗ Α	ΣΤΗΛΗ Β
α. Κωνσταντίνος Φούμης	1. Αρχηγός Γαλλικού Κόμματος
β. Αλέξανδρος Κουμουνδούρος	2. Αρχηγός Ορεινών
γ. Ιωάννης Κωλέττης	3. Αρχηγός Πεδινών
δ. Γερμανός Καραβαγγέλης	4. Υπουργός της «Προσωρινής Κυβέρνησης της Κρήτης»
ε. Δημήτριος Βούλαρης	5. Μητροπολίτης Αμάσειας
στ. Επαμεινώνδας Δεληγιώργης	
ζ. Κωνσταντίνος Κανάρης	

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

α. 4 – γ. 1 – δ. 5 – ε. 3 – ζ. 2 [περισσεύουν β, στ]

ΘΕΜΑ Β1

Ποιες πολιτικές εξελίξεις σημειώθηκαν στην Ελλάδα από το τέλος του πολέμου του 1897 μέχρι την εκδήλωση του κινήματος στο Γουδί (1909);

Μονάδες 12

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Σχολικό βιβλίο, σελ. 85-86 «Ο ελληνοτουρκικός πόλεμος ... εκδηλώθηκε κίνημα στο Γουδί».

ΘΕΜΑ Β2

Ποιες πρωτοβουλίες ανέλαβε ο Κωνσταντίνος Κωνσταντινίδης για την ίδρυση Ποντιακής Δημοκρατίας;

Μονάδες 13

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Σχολικό βιβλίο, σελ. 250 «Στην Ευρώπη πρωτεργάτης του αγώνα ... την υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης»

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε τις ακόλουθες πτυχές του αγροτικού ζητήματος στη Θεσσαλία:

- α) Τις πρακτικές των ιδιοκτητών των τσιφλικιών (μονάδες 6)
 β) Τις θέσεις του Τρικούπη και του Δηλιγιάννη στο ζήτημα αυτό (μονάδες 6)
 γ) Τα προβλήματα και τις διεκδικήσεις των κολίγων (μονάδες 7), καθώς και την εξέλιξη του ζητήματος αυτού από το 1907 μέχρι και το 1910 (μονάδες 6).

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

[Η ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «ΑΙΩΝ» ΣΧΟΛΙΑΖΕΙ ΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ
 ΤΣΙΦΛΙΚΑΔΩΝ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ]

Και όμως τίς θα πίστευε ότι οί νέοι κύριοι τῶν χωριῶν, οί ἀπό τῆς [Υψηλῆς] Πύλης ἀγοράσαντες ταῦτα, εἰσὶν ἀπαιτητικώτεροι τῶν Τούρκων πρὸς τοὺς [...] Ἕλληνας γεωργούς; Παρὰ τοῖς Τούρκοις ἀνεγνωρίζετο τοῖς χωρικοῖς ἡ κυριότης τῆς οἰκίας καὶ τῆς περιοχῆς αὐτῆς [...] Ἀλλὰ οἱ νέοι κύριοι [...] ἐκβιάζουσιν τοὺς δυστυχεῖς νὰ τοὺς πληρώνουσι ἐνοίκιον διὰ τὰς οἰκίας, εἰς ἃς κατοικοῦσιν καὶ ἃς οἱ χωρικοὶ θεωροῦσι πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ὡς ἰδίας. Ἀλλὰ αἱ ἐνστάσεις τῶν χωρικῶν εἰς μάτην. Ἐπιδείκνυται αὐτοῖς τὸ τῆς ἀγοραπωλησίας ἔγγραφον, ἐν ᾧ¹ καὶ αἱ οἰκίαι ἐπωλήθησαν τῷ νέῳ κυρίῳ.

Ζ. Δ. Παπαδημητρίου, «Το αγροτικό ζήτημα και η δράση του Μαρίνου Αντύπα στη Θεσσαλία», στο: Π. Πετράτος (επιμ.), Μαρίνος Αντύπας (1872- 1907) , Επιστημονικό Συνέδριο, Αγία Ευφημία, 16-19 Μαρτίου 2006, Πρακτικά, τόμ. Α', Αγία Ευφημία: Δήμος Πυλαργέων, 2009, σσ. 157-158.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

[ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ ΤΡΙΚΟΥΠΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ ΓΙΑ ΤΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟ
 ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ]

Ὁ ἴδιος ὁ Τρικούπης διευκρίνιζε μὲ σαφήνεια τὴ στάση του στὴ βουλή: «... ἐὰν ἐπιβάλωμεν τὴν διανομὴν τῶν κτημάτων εἰς τοὺς καλλιεργητάς, ὅπως μοῦ τὸ ζητεῖτε, θὰ ἐκδιώξωμεν ἐξ Ἑλλάδος τὸ χρῆμα τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἀντιθέτως, ὀφείλομεν νὰ προσελκύσωμεν τὰ κεφάλαια αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ ὄχι νὰ τοὺς ἐκφοβίσωμεν... Ἡ κατάστασις εἰς τὴν Θεσσαλίαν πρέπει νὰ παραμείνη ὡς ἔχει, διότι τοῦτο ἀπαιτοῦν τὰ γενικώτερα συμφέροντα τῆς χώρας μας...»[...]

Μόνο ὁ Δηλιγιάννης, λόγω τῆς μόνιμης ἐχθρότητάς του ἔναντι τῶν «πλουτοκρατῶν τῆς διασποράς», ἐπιχείρησε τὸ 1896 νὰ περάσει ἀπὸ τὴ βουλή ἕνα νόμο γιὰ τὴν ἀπαλλοτρίωση ἑνὸς μέρους τῶν τσιφλικιῶν ὑπὲρ τῶν καλλιεργητῶν τους. [...] Ἡ κατάθεση καὶ μόνο τοῦ νομοσχεδίου αὐτοῦ τοῦ Δηλιγιάννη τὸ 1896 στὴ βουλή ἦταν στὴν πραγματικότητα ἡ πρώτη ἐπίσημη ἀναγνώριση, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ

¹ ἐν ᾧ: με το οποίο

έλληνικού κράτους, ότι υπήρχε πρόβλημα μεγάλης γαιοκτησίας στη βόρεια Ελλάδα, τὸ «θεσσαλικὸ πρόβλημα»

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Τόμος ΙΔ: Νεώτερος Ελληνισμός από το 1881-1913, Αθήνα: εκδοτική Αθηνών, 2000, σσ. 70, 72.

ΚΕΙΜΕΝΟ Γ'

ΤΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΤΗΣ ΠΑΝΘΕΣΣΑΛΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΑΓΩΝΑ

Το Φεβρουάριο του 1910 τα μέλη της Πανθεσσαλικής Επιτροπής Αγώνα υπέβαλαν υπόμνημα στο βασιλιά Γεώργιο Α', επιδιώκοντας την παρέμβασή του: «... Δεν είμεθα κύριοι της γης, ην καλλιεργούμεν, ούτε της καλύβης, ένθα διαμένομεν [...] και ούτε μας επιτρέπουσιν ελευθέραν ιδιοκτησίαν. [...] Μας εξωθούσιν², όταν θέλωσι και με τα κινητά πράγματα ημών και με τα μέλη της οικογενείας, περιφερόμεθα από χωρίου εις χωρίον, ώσπερ Αθίγγανοι. Ο γεωργικός πληθυσμός ελαττούται, η δε γεωργία ολοταχώς οπισθοδρομεί. Η τοκογλυφία ακμάζει και η ελονοσία μας θερίζει. Και όμως ευρισκόμεθα πλησίον των συνόρων. Είμεθα οι Ακρίται. Όταν όμως η αγροτική τάξις είναι ευχαριστημένη εκ της θέσεώς της, τότε το καθεστώς είναι περισσότερο εξησφαλισμένον. Καλλίτερος δε βασιλεύς είναι εκείνος, όστις καθιστά την ύπαιθρον γόνιμον χώραν. Εν Δανία η δουλοπαροικία κατηργήθη από του 1788 έτους και στήλη ελευθερίας υπενθυμίζει το γεγονός τούτο. Διατί να μη στηθή [στήλη ελευθερίας] και εν Ελλάδι;»

Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 1770-2000, 6ος τόμος: Η εθνική ολοκλήρωση (1909-1922). Από το κίνημα στο Γουδί ως την Μικρασιατική Καταστροφή, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2004, σ. 273.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

α) Σχολικό βιβλίο σελ. 42-43 «Η διεύρυνση του ελληνικού κράτους ... μάλιστα μερικές φορές και τεχνητές ελλείψεις». Το παράθεμα Α προσθέτει στις ιστορικές μας γνώσεις ότι οι νέοι ιδιοκτήτες των τσιφλικιών αποδείχθηκαν περισσότερο απαιτητικοί από τους Τούρκους, υποχρεώνοντας τους κολίγους να καταβάλουν ενοίκιο για τα σπίτια τους, στα οποία όμως κατοικούσαν για πολλές γενιές και τα θεωρούσαν δικά τους. Όπως μάλιστα επισημαίνει η πηγή Α, οι Έλληνες αγοραστές των τσιφλικιών είχαν συμπεριλάβει ρητά στα έγγραφα αγοραπωλησίας των κτημάτων τον όρο ότι αγόραζαν μαζί με τη γη και τις κατοικίες των κολίγων.

β) Όπως γνωρίζουμε από τις ιστορικές μας γνώσεις, ο Τρικούπης υποστήριζε την παροχή κινήτρων στην ιδιωτική πρωτοβουλία για επενδύσεις. Στα εδάφη της Θεσσαλίας, στα οποία κυριαρχούσε η μεγάλη ιδιοκτησία, οι τρικουπικοί υποστήριζαν τους μεγαλογαιοκτήμονες. Η πηγή Β επιβεβαιώνει τις ιστορικές μας γνώσεις, αναφέροντας ότι ο ίδιος ο Τρικούπης, σε ομιλία του στη Βουλή υποστήριξε ότι η απόφαση για διανομή των κτημάτων θα έδιωχνε από την Ελλάδα τα χρήματα που επένδυσαν οι Έλληνες του εξωτερικού. Το κείμενο Β προσθέτει επίσης ότι κατά τον

² Μας εξωθούσιν: μας κάνουν έξωση

Τρικούπη πρέπει η πολιτική της κυβέρνησης να προσελκύει ανάλογα κεφάλαια και όχι να αποτρέπει τις επενδύσεις στην Ελλάδα. Επομένως η διατήρηση της υπάρχουσας κατάστασης των τσιφλικιών στη Θεσσαλία καθίστατο αναγκαία για να εξυπηρετηθούν τα «γενικότερα συμφέροντα» της χώρας.

Οι δηλιγιαννικοί, ωστόσο, σύμφωνα με τις ιστορικές μας γνώσεις, προσπάθησαν, χωρίς τελικά να το κατορθώσουν, να χορηγήσουν γη στους αγρότες και έλαβαν κάποια μέτρα για τη βελτίωση της θέσης τους. **Η πηγή Β προσθέτει** ότι ο Δηλιγιάννης προσπάθησε το 1896 να ψηφιστεί από τη Βουλή νόμος που προέβλεπε μερική απαλλοτρίωση των τσιφλικιών και διανομή αυτής της γης στους καλλιεργητές της. Η κατάθεση αυτού του νομοσχεδίου αποτέλεσε, **σύμφωνα με την ίδια πηγή**, την πρώτη επίσημη αναγνώριση από το ελληνικό κράτος του «θεσσαλικού προβλήματος», δηλαδή του ζητήματος της μεγάλης γαιοκτησίας στην περιοχή. Η ενέργεια αυτή συμφωνούσε με τη γενικότερη στάση του δηλιγιαννικού κόμματος, το οποίο επέκρινε το κοινωνικό κόστος του εκσυγχρονισμού, όπως επεδίωκε αυτόν ο Τρικούπης, και υποστήριζε ένα κράτος κοινωνικής αλληλεγγύης. Το δηλιγιαννικό κόμμα εξάλλου απεχθανόταν το τυχοδιωκτικό κεφάλαιο, **στοιχείο που επιβεβαιώνει η πηγή Β**, αναφέροντας ότι ο Δηλιγιάννης θεωρούσε τους εύπορους Έλληνες του εξωτερικού που αγόρασαν τα τσιφλίκια «πλουτοκράτες της διασποράς». Ο Δηλιγιάννης αντίθετα προτιμούσε μια αργή οικονομική ανάπτυξη που θα βασιζόταν σε παραδοσιακές παραγωγικές δραστηριότητες.

γ) **Σύμφωνα με όσα παραθέτει η πηγή Γ** για τα προβλήματα και τις διεκδικήσεις των κολίγων, τα μέλη της Πανθεσσαλικής Επιτροπής Αγώνα, ως εκπρόσωποι των καλλιεργητών της Θεσσαλίας, υπέβαλαν υπόμνημα στο βασιλιά Γεώργιο Α' εκθέτοντας τα παράπονά τους για την κατάσταση στην οποία βρίσκονταν. Σε αυτό αναφέρουν ότι δεν είναι ιδιοκτήτες της γης, την οποία καλλιεργούν αλλά ούτε και των σπιτιών που κατοικούν, ακόμα και αν αυτά είναι απλές καλύβες. **Όπως προσθέτει και η πηγή Α**, οι πλούσιοι Έλληνες του εξωτερικού, που αγόρασαν τα τσιφλίκια της Θεσσαλίας ζητούσαν από τους κολίγους ενοίκιο για τα σπίτια τους, κάτι το οποίο δεν έκαναν οι Τούρκοι. Αποτέλεσμα αυτής της πρακτικής, **σύμφωνα με όσα προσθέτει το κείμενο Γ**, ήταν οι κολίγοι να εκδιώκονται από τα σπίτια τους και να περιφέρονται από χωριό σε χωριό με την κινητή περιουσία και τις οικογένειές τους. Λόγω αυτής της κατάστασης, **σύμφωνα με το υπόμνημα της Πανθεσσαλικής Επιτροπής Αγώνα**, μειώνεται ο αριθμός των αγροτών και η αγροτική δραστηριότητα παρακμάζει ενώ ενισχύεται η τοκογλυφία και οι αγρότες αποδεκατίζονται από την ελονοσία. **Όπως προσθέτει το ίδιο υπόμνημα**, οι εξελίξεις αυτές επηρεάζουν αρνητικά τη χώρα, επειδή ο πληθυσμός της Θεσσαλίας βρίσκεται στα βόρεια σύνορα της Ελλάδας και η δυσαρέσκεια της αγροτικής τάξης μπορεί να κλονίσει τη σταθερότητα του καθεστώτος. Βασικό αίτημα των κολίγων αποτελεί, **σύμφωνα με το παράθεμα Γ**, η κατάργηση του αναχρονιστικού καθεστώτος στο οποίο βρίσκονται και υπενθυμίζουν στο βασιλιά ότι στη Δανία η δουλοπαροικία καταργήθηκε ήδη από το 1788 και το γεγονός αυτό προβλήθηκε με την τοποθέτηση σχετικής αναμνηστικής στήλης. Το ίδιο επομένως, **σύμφωνα με την πηγή Γ**, ζητούν οι αγρότες να συμβεί και στην Ελλάδα

ώστε να αυξηθούν οι παραγωγικές δυνατότητες της υπαίθρου και το κύρος του βασιλιά.

Σχετικά με την εξέλιξη του ζητήματος των κολίγων από το 1907 έως το 1910 γνωρίζουμε από ιστορικές γνώσεις ότι οι πρακτικές των τσιφλικάδων δημιούργησαν εντάσεις και «οδήγησαν στην ψήφιση ... έγινε στο χωριό Κιλελέρ (1910)» (σχολικό βιβλίο σελ. 43).

ΘΕΜΑ Δ1

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε:

α) Την αστική στέγαση των προσφύγων, όπως αυτή ξεκίνησε, με πρωτοβουλία του κράτους και της ΕΑΠ, από την Αθήνα και τον Πειραιά, με τη δημιουργία νέων συνοικισμών (μονάδες 13) και

β) τον τρόπο στέγασης των ευπόρων προσφύγων, καθώς και των απόρων που δεν είχαν ακόμη αποκατασταθεί (μονάδες 12).

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

[Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ]

Η εγκατάσταση των προσφύγων στην Καισαριανή αντανακλά τη γενική κατάσταση στην Ελλάδα, της αδιαφορίας και της εγκατάλειψης. Η μοναδική παρηγοριά των κατοίκων ήταν ο καθαρός αέρας. Ίσως αν δεν υπήρχε το φυσικό αυτό δώρο να είχε νεκρωθεί ο συνοικισμός, καθώς οι συνθήκες διαβίωσης χαρακτηρίζονται από άθλιες έως αβίωτες.

Αρχικά οι πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν σε σκηνές, όπου παρέμειναν για αρκετό χρονικό διάστημα. Κατόπιν κατασκευάστηκαν από το κράτος 500 ξύλινα παραπήγματα και 1000 πλινθόκτιστα δωμάτια. Η επιτροπή αποκαταστάσεως ανέλαβε να βελτιώσει τη θέση των προσφύγων και κατασκεύασε 350 σπίτια με τρεις ή τέσσερις κατοικίες διαφόρων τύπων. [...] Η κατάσταση των ανθρώπων που έμεναν στα παραπήγματα ήταν απελπιστική, αρκεί να σημειωθεί ότι σε κάθε ξύλινο σπιτάκι κατοικούσαν δύο οικογένειες. [...]

Η ύδρευση του προσφυγικού αυτού πληθυσμού γινόταν με βυτία του δήμου και τις ελλείψεις τις αναπλήρωναν οι υδροπώλες, οι οποίοι εμπορεύονταν το νερό. [...]

Στο μεγάλο ρεύμα³ οι ακαθαρσίες, τα σκουπίδια, τα ράκη της ταπητουργίας παρουσίαζαν φρικτό θέαμα.

Σπ. Τζόκας, «Η ένταξη των προσφύγων στην ελληνική κοινωνία και η εγκατάσταση στην Καισαριανή», στο: *Ο ξεριζωμός και η άλλη πατρίδα. Οι προσφυγονπόλεις στην Ελλάδα*. Επιστημονικό Συμπόσιο (11 και 12 Απριλίου 1997), Αθήνα: Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, χ. χ., σ. 123.

³ Ρεύμα: ρέμα, κοίτη χειμάρρου

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

[Η ΣΤΕΓΑΣΗ ΤΩΝ ΕΥΠΟΡΩΝ]

Πολύ λίγοι [πρόσφυγες] είναι σε θέση να ξεφύγουν από τη λύση της πρόχειρης κατασκευής νοικιάζοντας ή ακόμη καλύτερα αναλαμβάνοντας οι ίδιοι την οικοδόμηση των κατοικιών τους. Στους τελευταίους παρέχονται οικόπεδα και δάνεια, ενώ το κράτος αναλαμβάνει τα έργα υποδομής. Οι περιπτώσεις της Νέας Σμύρνης, της Καλλιπόλης και της Νέας Καλλικράτειας (στο νότιο άκρο της Πειραιϊκής) ανήκουν σ' αυτή την κατηγορία.

Το παράδειγμα της Νέας Σμύρνης είναι χαρακτηριστικό. Σμυρναίοι πρόσφυγες από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα στην πατρίδα τους οργανώνονται το 1923 και σε ένα χρόνο πετυχαίνουν την απαλλοτρίωση περιοχής ανατολικά της λεωφόρου Συγγρού. Το 1925 αρχίζει η οικοδόμηση σύμφωνα με το Σχέδιο Καλλιγά που προέβλεπε μεγαλύτερο πλάτος δρόμων.

Γ. Τζεδόπουλος (επιμ.), *Πέρα από την καταστροφή. Μικρασιάτες Πρόσφυγες στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*. Υπό την αιγίδα της Βουλής των Ελλήνων. Αθήνα: Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, 22007, σσ. 86-87.

ΚΕΙΜΕΝΟ Γ

[Η ΤΕΝΕΚΕΔΟΥΠΟΛΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ]

Ένα ολόκληρο χωριό, αποτελούμενο από μικροσκοπικά τενεκεδόσπιτα ξεπήδησε στα προάστια της Θεσσαλονίκης, προσφέροντας μια πρωτόγονη στέγη σε τετρακόσιες οικογένειες, δηλαδή σε πάνω από δύο χιλιάδες άτομα.

[...] [Οι καλύβες] είναι [...] απερίγραπτα στενάχωρες. Με τον τρόπο που έχουν κατασκευαστεί είναι αδύνατο να είναι αεροστεγείς το χειμώνα κι έτσι είναι κρύες και υγρές. Το καλοκαίρι ο καυτερός ήλιος που πέφτει στις τσίγκινες στέγες μετατρέπει τις παράγκες σε σωστούς φούρνους. Όσο θλιβερά κι αν είναι αυτά τα καταλύματα, προσφέρουν κάποιου είδους προστασία στους ενοίκους τους. [...] Όμως και στην καλύτερη περίπτωση [...] δεν αντιπροσωπεύουν παρά την κατώτατη βαθμίδα της πολιτισμένης ζωής.

Η. Morgenthau, *Η Αποστολή μου στην Αθήνα. 1922-Το έπος της εγκατάστασης*, μετ. Σ. Κασεσιάν, Αθήνα: Τροχαλία, 1994, σσ. 342-344.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

α) (πληροφορίες συνδυαστικά από σελ. 154 και 157)

Η ΕΑΠ διέκρινε την αποκατάσταση των προσφύγων σε αγροτική και αστική. Την αστική αποκατάσταση ανέλαβε περισσότερο το κράτος και λιγότερο η ΕΑΠ. Σε αντίθεση με την αγροτική, η αστική περιελάμβανε μόνο στέγαση, και όχι πρόνοια για εύρεση εργασίας.

(πληροφορίες συνδυαστικά από σελ. 158 και Κείμενο Α)

Η αστική στέγαση ξεκίνησε από την Αθήνα με τη δημιουργία τεσσάρων συνοικισμών: της Καισαριανής, του Βύρωνα, την Νέας Ιωνίας στην Αθήνα και της Κοκκινιάς στον Πειραιά. Για την στέγαση των αστών προσφύγων υιοθετήθηκε η δημιουργία συνοικισμών με επέκταση των πόλεων στις οποίες αυτοί ήταν προσωρινά

εγκατεστημένοι. Βέβαια, αρχικά, αμέσως μετά την Μικρασιατική Καταστροφή, όπως αναφέρεται στο κείμενο Α, για αρκετό χρόνο οι πρόσφυγες διέμεναν σε σκηνές, ενώ στη συνέχεια κατασκευάστηκαν από το κράτος 500 παραπήγματα και 1000 δωμάτια από πέτρες (πλίνθους). Στη συνέχεια, η Επιτροπή ανέλαβε τη βελτίωση της θέσης των προσφύγων και έχτισε 350 σπίτια, με 3 ή 4 κατοικίες διαφόρων τύπων, σε καθεμία από τις οποίες κατοικούσαν δύο οικογένειες.

Σχολικό βιβλίο, σελ. 158 «Προκρίθηκε ... χώροι πρασίνου κ.α.)». Συμπληρωματικά στο κείμενο Α δίνονται πληροφορίες για την έλλειψη υποδομών. Πιο συγκεκριμένα, σε έναν από τους πρώτους συνοικισμούς, στην Καισαριανή, υπήρχε ακόμα καθαρός αέρας (φυσικό δώρο κατά το κείμενο), πραγματικότητα που αποτελούσε παρηγοριά για τους πρόσφυγες, εφόσον κατοικούσαν κάτω από συνθήκες εξαθλίωσης, αδιαφορίας και εγκατάλειψης, όπως άλλωστε παρατηρούνταν σ' ολόκληρη τη χώρα. Παράλληλα, δεν υπήρχε σύστημα ύδρευσης, με αποτέλεσμα το νερό να μεταφέρεται με βυτιοφόρα του δήμου και να πωλείται από υδροπώλες. Τέλος, σε μεγάλα ρέματα υπήρχαν ακαθαρσίες και σκουπίδια, από τα απόβλητα συχνά των εργοστασίων.

Σχολικό βιβλίο, σελ. 158 -159 «Παρά την ομοιομορφία ... για τη στέγασή τους)».

β) Στο πλαίσιο της αστικής στέγασης παρατηρούνται διαφορές στον τρόπο στέγασης εύπορων και άπορων προσφύγων που δεν είχαν ακόμα αποκατασταθεί.

Σχολικό βιβλίο, σελ. 159 «Υπήρχαν βέβαια και οι εύποροι πρόσφυγες ... για την ίδρυση των συνοικισμών». Όπως επιβεβαιώνεται και συμπληρώνεται στο Κείμενο Β, πολύ λίγοι αριθμητικά πρόσφυγες είχαν τη δυνατότητα να νοικιάσουν αρχικά κατοικίες και στη συνέχεια να αναλάβουν την οικοδόμηση των σπιτιών τους.

Σχολικό βιβλίο, σελ. 159 «Η διαδικασία ήταν η ακόλουθη: ... καλής ποιότητας». Τα παραπάνω επιβεβαιώνονται στο Κείμενο Β, στο οποίο επιπλέον αναφέρεται ότι παρέχονται οικοπέδα και δάνεια από το κράτος, το οποίο αναλαμβάνει τα δημόσια έργα. Τέτοιοι συνοικισμοί ήταν η Νέα Σμύρνη στην Αθήνα και η Καλλιπολη στον Πειραιά, περιοχές που επιβεβαιώνονται και στο Κείμενο Β. Σε ό,τι αφορά τη Νέα Σμύρνη, προστίθεται ότι οι Σμυρναίοι πρόσφυγες έφτιαξαν το 1923 συνεταιρισμό, ένα χρόνο αργότερα έγινε απαλλοτρίωση της περιοχής ανατολικά της Λεωφόρου Συγγρού και το 1925 ξεκίνησε η ανοικοδόμηση σύμφωνα με το σχέδιο Καλλιγιά.

Σχολικό βιβλίο, σελ. 159 «Στο αντίθετο άκρο ... για πολλά χρόνια». Στο Κείμενο Γ επιβεβαιώνονται τα παραπάνω, ενώ επιπλέον αναφέρεται το παράδειγμα ενός χωριού με τενεκεδόσπιτα στα προάστια της Θεσσαλονίκης, όπου ζουν 4000 οικογένειες, δηλαδή πάνω από 2000 άτομα. Οι συνθήκες διαβίωσης, και το χειμώνα και το καλοκαίρι, είναι απαράδεκτες και αντιπροσωπεύουν την κατώτατη βαθμίδα της πολιτισμένης ζωής. Παρόλα αυτά, παρέχουν κάποιου είδους προστασία στους ενοίκους τους.

Κατά συνέπεια, αν και εμφανίστηκαν δυσκολίες στην προσπάθεια αστικής αποκατάστασης των προσφύγων, και αν σε κάποιες περιπτώσεις το έργο των επιτροπών ή του κράτους γινόταν βιαστικά, εμπειρικά ή και πρόχειρα, η αντίδραση

του κρατικού μηχανισμού ήταν μάλλον επαρκής σε σχέση με το μέγεθος του προβλήματος.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τα θέματα κρίνονται προσιτά στον καλά προετοιμασμένο μαθητή. Ήταν σαφώς διατυπωμένα, χωρίς δυσκολίες κατανόησης.

Όσον αφορά στην Ομάδα Δεύτερη, τα παραθέματα και οι ερωτήσεις τους έχουν μεγαλύτερη έκταση από τη συνηθισμένη. Απαιτούν αναλυτική αξιοποίηση των πληροφοριών και απευθύνονται σε μαθητές που έχουν κάνει πολύ καλή και εμπειριστατωμένη εξάσκηση στην ανάλυση των πηγών και στον συνδυασμό των απαραίτητων ιστορικών γνώσεων με τις κατάλληλες πληροφορίες από τις πηγές.

